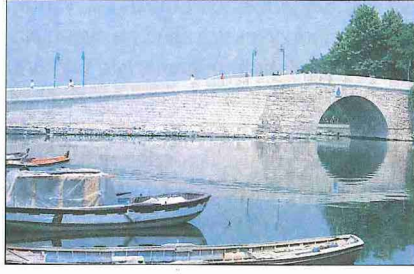

KÜÇÜK MÜEZZİN MEHMED EFENDİ

(bk. MEHMED EFENDİ, Küçük Müezzîn).

KÜÇÜKÇEKMECE KÖPRÜSÜ

Küçükçekmece gölünün
denize kavuştuğu yerde
XVI. yüzyılda yapılan köprü.

Küçükçekmece Köprüsü – İstanbul

İstanbul'u Rumeli'ye bağlayan ana yolun üzerinde Küçükçekmece gölünün Marmara deniziyle birleştiği yerde inşa edilen uzun bir köprüdür. Herhalde bu köprünün olduğu yerde Roma döneminde büyük bir ihtimale ahşap olan bir köprü bulunuyordu. Bizans devrinde başşehir batıya bağlayan ünlü Via Egnatia yolunun bu köprünün üzerinden geçtiği ve aynı yerde göl manzarasına hâkim bir tepenin üzerinde, imparatorluğun büyük bir sayfiye sarayı ve buna bağlı yapıların yer aldığı Regium (Region) adındaki yerleşim yerinin bulunduğu bilinmektedir. VI. yüzyılın ortalarında meydana gelen iki ayrı depremde zarar gören, yarısı kâgır, yarısı ahşap köprünün İmparator Iustinianus (527-565) tarafından inşa ettirildiğini o dönemin tarihçisi Procopius şöyle anlatır: "Burada o kadar dar bir toprak parçası vardır ki buna 'karınca' anlamında Myrmeks denilir. Bu boğazdan Eskiçağ'larda ahşap bir köprü vasıtası ile geçilirdi. Ağacın çürümesi ile köprü bozulduğundan buradan geçiş tehlikeli oluyordu. Fakat İmparator Iustinianus, taşlardan yapılan geniş bir kemer üzerine köprüyü oturtturarak bu tehlikeyi gidermiştir." 813 yılında Bulgar Kralı Krum'un ordusu tarafından tahrip edilen köprüyü İmparator I. Basileios (867-886) tamir ettirmiştir. Haçlı seferleri sırasında da zarar gören köprünün fetih yıllarına sağlam durumda ulaşmadığı anlaşılmaktadır. 1433 yılı içinde burayı gören Bertrandon de la Broquière köprüden ve bunun iki başında yıkılmış iki kuleden bahseder. J. Covel'in 1675 yılındaki gözlemleri ise şöyledir: 312 adım (~ 230 m.) uzunluğundaki bu taştan yapılmış yapının yanlarında ince ahşap korkuluklar vardır. Köprünün en eski görsel tasviri 1840 yılında yayımlanan Jouannin ve J. van Gaver'in kitabının içinde yer alır (*La Turquie*, lv. 71).

Fâtih Sultan Mehmed, stratejik önemi büyük olan köprüyü Büyükçekmece Köprüsü gibi 1455 yılının kış mevsiminde

onartmıştır. Arşiv belgelerinden anlaşıldığı kadarıyla köprü 904 (1498-99), 1148 (1735-36) ve 1278 (1861-62) yıllarında da tamir görmüştür. Evliya Çelebi köprünün yapımına Kanûnî Sultan Süleyman tarafından başlandığını, ancak II. Selim zamanında bitirildiğini belirtir (*Seyahatnâme*, III, 289). Mimar Sinan'ın yaptığı köprülerle ilgili bir doçentlik çalışması hazırlayan Orhan Bozkurt, Sinan'ın inşa ettiği yapıların listesinde bulunmayan bu köprünün ondan önce başmimar olan Acem Alisi'ne ait olabileceğini belirtir (*Koca Sinan'ın Köprüleri*, s. 8).

Batı kaynaklarında Büyükçekmece Köprüsü ile kıyas yapıldığından Ponte Piccolo (Küçükköprü) adıyla anılan bu köprü, Osmanlı döneminde Rumeli'ye gidiş ve dönüşlerin denetlendiği bir bostancı karakolu hüviyeti kazanmıştır.

Uzunluğu 210 m., genişliği 7,60 m. olan Küçükçekmece Köprüsü'nün en geniş merkezî kemer açıklığı 10 metredir. I. Dünya Savaşı sırasında eninde genişleme yapıldığı ve eğiminin düzlendiği bilinmektedir. Bugün orijinal mimari özelliklerini büyük ölçüde kaybetmiş durumdadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Bertrandon de la Broquière, *Denizâşın Seyahat* (trc. İlhan Arda), İstanbul 2000, s. 228; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, III, 289; *Extracts from the Diaries of Dr. J. Covel (1670-1679)*, *Early Voyages in the Levant* (ed. Th. Bent), London 1892, s. 174-176; J. M. Jouannin – J. van Gaver, *La Turquie*, Paris 1840, lv. 71; Orhan Bozkurt, *Koca Sinan'ın Köprüleri*, İstanbul 1952, s. 8; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 137-138, rs. 82/1-2; Gülgün Tunç, *Taş Köprülerimiz*, Ankara 1978, s. 129; Aziz Ogan, "Regium Hafriyatı", *TTK Belleten*, III/11-12 (1939), lv. CVIII; Semavi Eyice, "Bertrandon de la Broquière ve Seyahatnâmesi (1432-1433)", *İTED*, IV (1975), s. 104; a.mlf., "Tarihte Küçükçekmece", *GDAAD*, sy. 6-7 (1978), s. 57-87, rs. 6.

ENİS KARAKAYA

KÜÇÜKÇELEBİZÂDE İSMÂİL ÂSİM

(bk. ÂSİM EFENDİ, Çelebizâde).

KÜÇÜKSU KASRI

Boğaziçi'nin Anadolu yakasında
esası XVIII. yüzyılda yapılan
ve XIX. yüzyılda
bugünkü şeklini alan kasır.

Göksu Kasrı da denilen bu kasr-ı hümayun, Göksu ve Küçüksu derelerinin arasındaki arazide deniz kıyısında bulunmaktadır. Burada evvelden beri, içinde basit ahşap bir köşk veya kasır bulunan bir bahçenin mevcudiyeti tahmin edilmektedir. Bu mesire yerine ara sıra giden I. Mahmud'un uzun süre kalabilmesi için Devâtdâr Mehmed Paşa tarafından bir kasır yaptırılmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde (C. SRY tasnifi) 30 Temmuz 1792 tarihli belgeden köşkün bir tamir geçirdiğine, 2 Aralık 1792 tarihli bir belgeden kasr-ı hümayunun tamiri ve altın yıldızlarının masrafına, 4 Kasım 1806 tarihli belgeden de kasr-ı hümayunun, çeşmelerin ve su yollarının yenilenmesine ve inşa masraflarının miktarına dair bilgi elde edilmektedir. Mehmed Paşa, kasrın bahçesine arkadaki dağlardan su getiren havuzlardaki fiskiyelerle çeşme ve sebillerden akıtmıştır. Ayvansaray'ın verdiği bilgiye göre bu kasır 840 zirâlık bir arazi üzerine inşa edilmiştir. Binanın 1752 yılını veren manzum tarihi Mehmed Râsih Efendi tarafından yazılmıştır. Böylece III. Ahmed döneminde Sadrazam Nevşehirli Damad İbrâhim Paşa'nın Kâğıthane çayırlarında yaptırmış olduğu Sâdâbâd Sarayı'nın yerine Küçüksu mesiresi parlarmış oluyordu. III. Ahmed zamanında Patrona Halil ayaklanması ile Kâğıthane mesiresinin parlak çağı sönmüş, buradaki saray da bir dereceye kadar zarar görmüştür. I. Mahmud Sâdâbâd'ı tamir ettirmişse de Küçüksu mesiresini ve kasrını tercih etmiştir. Kasrın zengin biçimde bezenmiş olduğu bilinir. Bu ahşap kasrın III. Selim döneminde de kullanıldığının ve onun burayı sevdiğinin bir işareti, kasrın çevresindeki çayırın kıyıya yakın bir kesiminde büyük bir namazgâh sofası ile mermerden dört cepheli zarif bir meydan çeşmesini annesi Mihrişah Vâlide Sultan adına 1221'de (1806) yaptırmış olmasıdır.

Ahşap kasır III. Selim ve II. Mahmud dönemlerinde herhalde tamir edilmiştir.

Mehmed Ârif adlı hassa sermimarının hazırladığı, 1207 (1792-93) tarihli III. Selim zamanına ait iki tamir keşfi raporunda bazı temel kazıklarının çürüdüğü ve iyi su borularının hasarlı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca çatıda, dış kaplamalarda, pence-re cam ve çerçevelerinde, bazı doğramalarla iç sıvalarda tamir gerektiğine temas edilmiştir. Keşif raporlarının ikincisi kasrın içindeki altın yaldızlı tezhiplerin yenilenmesine dairdir. Bu keşiflerden anlaşıldığı kadarıyla kasrın deniz cephesinin bir kısmı suya çakılmış kazıklar üzerine oturuyordu. Yapının Fransız ressamı M. Préaulx tarafından çizilmiş deseni, gravür olarak M. Charles Pertusier'nin seyahatnâmesinin albüm kısmında yayımlanmıştır. Bu resimden anlaşıldığı kadarıyla iki katlı yüksek bir ahşap konak görünümünde olan kasır XIX. yüzyıl ortalarına gelinceye kadar ayakta kalabilmiştir. II. Mahmud, Türk-Rus savaşı sırasında bayramlaşma törenini Küçükso Kasrı'nda yaptıktan başka bazı ramazan günlerinde de bu kasırdaki iftar etmiştir.

Buradaki ahşap en eski kasır, yalın kat olarak deniz tarafında kazıklar üzerine oturan ve yanında odalar bulunan bir köşk halindedir. Arkasında ise iki katlı konakları andıran daha yüksek bir bölüm yer almaktadır. İlk ahşap kasrın mimarisini tesbit hususunda 1754 tarihli bir tefriş listesiyle 1792 tarihli iki tamir keşfi büyük ölçüde yardımcı olmaktadır. Sedat Hakkı Eldem bunlara dayanarak ilk ahşap kasrın mimarisinin restitüsyonunu yapmıştır. Eldem'e göre Küçükso Kasrı'nın ilk binası, daha sonra adı Aynalıkavak Sarayı olan Tersane Sarayı içindeki Hasoda Kasrı ile büyük bir benzerliğe sahiptir. Kasrın bir girişi yandan, esas girişi ise arka taraftandır. Deniz üzerindeki yalın kat köşk kısmının Kanlıca'daki Amcazâde Hüseyin

Paşa Yalısı'nın divanhânesinde görüldüğü gibi üç kollu bir salon halinde olduğu anlaşılmaktadır.

I. Melling'in boğazı gösteren gravürlerinden birinde ahşap kasrın Kandilli tarafından görünüşü yer almaktadır. Bu resimde kasrın boğaza uzanan tek katlı kısmı ile ona dik olan iki katlı blok açık bir şekilde gösterilmiştir. Préaulx'un gravüründe daha fazla ayrıntı vardır. Thomas Allom'un gravüründe ise ön planda çeşme görülmekte, ancak arkada ağaçların arasında kasrın az bir kısmı farkedilmektedir. Sedat Hakkı Eldem, ahşap köşk yıkılmadan az önce çizilmiş yağlı boya anonim bir resmi daha tanıtmaktadır. Bu resimde kasrın deniz tarafındaki cephesi ve buradaki kazıklı rıhtım açıkça görülmektedir. Ayrıca kasrın genel bir planı, 1845 tarihinde Mühendishâne öğrencileri tarafından çizilen bir haritada yer almaktadır. Kırım savaşı esnasında 1855-1856 yıllarına doğru Robertson tarafından çekilen ilk İstanbul fotoğraflarında kasrın yeri boş olarak görülmektedir ve yalnız bahçe duvarı mevcuttur. Boğaziçi kıyılarında Batı üslûbunda inşa edilmiş saraylarda yaşamayı tercih eden Sultan Abdülmecid, bu ahşap kasrı yıktırarak yerinde Batı üslûbunda kâgır bir bina yapılması için Nikogos Balyan'ı görevlendirmiş ve yapı 1273'te (1856-57) tamamlanmıştır. Fakat Sultan Abdülaziz kasrın cephelerini yeteri kadar gösterişli bulmadığından binanın dış cephelerini kalabalık ve ağır kabartma rokoko süsler yaptırmak suretiyle bezetmiştir. Sultan Abdülaziz 1862'de burada Galler Prensi Edward'a (VII. Edward) bir ziyafet vermiş, belli başlı Osmanlı ileri gelenleri de bu ziyafette hazır bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nin son yıllarında kısa süreli olarak kullanılan kasır, Cumhuriyet döneminde özellikle yaz

Küçükso Kasrı'nın içinden bir görünüş

mevsimlerinde yine çok kısa süreli olarak Atatürk tarafından kullanılmıştır.

Rumeli yakasında Beşiktaş arkasında olan İhlamur Kasrı'ndan biraz daha büyük olan Batı üslûbundaki Küçükso Kasrı iki katlı bir yapıdır. Dikdörtgen biçiminde bir zemin planı üzerine yükselen dört cephesiyle masif bir kitle teşkil eder. Ancak bu kitle cephelerine eklenen kalabalık kabartma süsleme ile hareketlendirilmiştir. Bu bezemenin denize bakan cephede daha zengin oluşuna karşılık arka tarafındaki cephede daha sadedir. Kasrın esas girişi deniz tarafında olup buraya çifte merdivenle çıkılmaktadır. Binanın içi, Türk mimarisinin klasik düzenine uygun olarak bir orta sofaya açılan köşe odalarından oluşmaktadır. Kasrın etrafını dökme demir parmaklıklı bir bahçe çevirir. Bunun dışarıya açılan yine dökme demirden iki kapısı vardır. Ayrıca çifte merdivenin ortasında bir havuz bulunmaktadır. Kasrın döşenişinde sadece bir biniş kasrı olarak düşünülmeyeceği, padişahın burada gelemesi ve dolayısıyla uzunca bir süre kalabilmesi için düzenlendiği görülmektedir. XIX. yüzyılda yapılan her saray ve kasır gibi Küçükso Kasrı'nın tavanları da Türk sanatına bütünüyle yabancı motiflerle çok zengin bir biçimde kaplanmıştır. İçindeki döşeme de bütünüyle Batı Avrupa eşyasıyla yine Batı zevkine göredir. Ancak daha sonraki yıllarda rağbet edilmeyen kasrın hizmetliler için yapılmış ufak çaptaki müstemilât yapıları ile birlikte buradaki küçük camisi 1960 yıllarına doğru sebepsiz olarak yıktırılmıştır. Kasır son yıllarda bir restorasyon görmüştür. 1983'ten itibaren müze olan binanın bakımı Millî Saraylar İdaresi tarafından sağlanmaktadır.

Küçükso
Kasrı –
Anadoluhisarı /
İstanbul

BİBLİYOGRAFYA :

Ayvansarayî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, II, 163-165; M. Ch. Pertusier, *Promenades pittoresques dans Constantinople*, Paris 1815-17, IV, 15; M. Melling, *Voyage pittoresque de Constantinople et des rives du Bosphore*, Paris 1819 → İstanbul 1969 ("Seconde vue du Bosphore prise à Kandilly" başlıklı bölümün önündeki levha); R. Walsh – Th. Allom, *Constantinople and the Scenery of the Seven Churches of Asia Minor*, London 1838, s. 32-33; Mehmed Râif, *Mir'ât-ı İstanbul* (haz. Günay Kut – Hatice Aynur), İstanbul 1996, s. 279-284; Sedat Hakkı Eldem, *Köşkler ve Kasırlar*, İstanbul 1974, II, 238-258; a.mlf., *Boğaziçi Anıları*, İstanbul 1979, rs. 182-186; Halûk Şehsuvaroğlu, *Asırlar Boyunca İstanbul*, İstanbul, ts., s. 240; Pars Tuğlacı, *Osmanlı Mirarlığında Batılılaşma Dönemi ve Balyan Ailesi*, İstanbul 1981, s. 187-193; Mustafa Cezar, "Sanatta Batıya Açılışa Saray Yapılarının ve Kültürünün Yeri", *TBMM Milli Saraylar Sempozyumu: Bildiriler*, İstanbul 1985, s. 55-56; Çelik Gülersoy, *Küçüküsu*, İstanbul 1985; Metin Sözen, *Devletin Evi Saray*, İstanbul 1990, s. 166-173; Banu Bilgicioğlu, *Başbakanlık Osmanlı Arşivinde Bulunan Belgelerin Sanat Tarihi Yönüyle İncelenmesi* (yüksek lisans tezi, 1998), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, tür.yer.; Tülay Artan, "Küçüküsu Kasrı", *DBİst.A*, V, 162.

SEMAVİ EYİCE

KÜÇÜKU, Muhammed (1784-1844)

Arnavut asıllı şair.

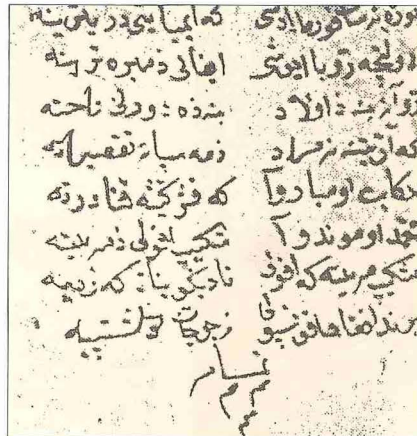
Arnavutluk'un güneyinde Yanya vilâyetinin Çamıriya (Çamëri) bölgesinde bulunan Konispol köyünde doğdu. Adı Arnavutça kaynaklarda Muhamet Çami olarak da geçer. İlk dinî bilgileri köyünde aldık-tan sonra amcasının teşvikiyle Kahire'ye gitti. Ezher'de on bir yıl süren öğrenimi-nin ardından Konispol'a döndü. Buradaki camilerde din görevlisi olarak çalıştı ve halk arasında saygın bir din âlimi olarak tanındı. 1844'te Konispol'da vefat etti.

Rubâî şeklinde kaleme aldığı şiirleri ve yaptığı çevirilerden Arnavutça yanında Türkçe ve Arapça'ya da vâkıf olduğu anlaşılmaktadır. Küçükü'nün, bir yandan Arnavut edebiyatında İslâmî unsurları ve terminolojiyi, öte yandan Türkçe kelime hazinesinin geniş olduğu Konispol bölgesi halk dilini kullanması dikkat çekmektedir. Ayrıca Arap harfleriyle Arnavutça kaleme aldığı eserleriyle Arnavut kültürüne Osmanlı alfabesinin yerleşmesi ve halk edebiyatında rubâî türünün yaygınlaşması hususunda önemli rol oynamıştır. Arnavut halk diline ve edebiyatına yaptığı katkılarla Arnavut millî şairi sayılan Naîm Fraşeri'ye öncülük yaptığı ve Naîm'in

onun şiirlerinin etkisi altında kaldığı belirtilmektedir.

Eserleri. 1. Erveheja (Bükreş 1888). 428 beyitten oluşan bu manzum hikâye-de işlenen konu, Ravza adıyla meşhur anonim manzum bir Türkçe hikâyeden alınmıştır. Bir nüshası Jani Vreto tarafından Yanya vilâyetine bağlı Ergiri'de (Çjirokastra) bulunarak yayımlanmıştır. Kosovalı çağdaş Arnavut edebiyatçısı Ahmet Qirezi eseri tiyatroya adapte etmiştir. **2. Jusufi dhe Zelihaja**. 1215 beyitten meydana gelen bu manzum aşk hikâyesi, konusunda Arnavut edebiyatında ilk çalışma sayılır. Müellifin, büyük bir ihtimalle Taşlıcalı Yahyâ Bey'in aynı adlı mesnevisinden hareketle kaleme aldığı eser (Hasan Kaleşi, XVI-XVII [1970], s. 61) henüz yayımlanmamıştır. **3. Gurbetlinjê**. 100 mısradan oluşan ve gurbetçilerin hayatından bahseden dördtlük halindeki bu şiir de henüz neşredilmemiştir. **4. Zaptimi i Misolongjit**. 300 beyitten meydana gelen ve henüz yayımlanmayan bu eser, 1822'de Yunanistan'daki Misolongi'nin Türkler tarafından fethini konu edinmektedir. **5. Bekriu**. Dinî motiflerle süslenen bu manzum eser içki içenler hakkında mev'iza mahiyetinde kaleme alınmıştır. **6. Kasidetü'l-bürde**. Bûsîrî'nin *Kasidetü'l-bürde*'sinin Arnavutça'ya tercümesi olup Arap edebiyatından Arnavutça'ya yapılan ilk çeviri olması bakımından önem taşır. Küçükü'nün Türkçe'den de bazı çeviriler yaptığı kaynaklarda zikredilmekle birlikte hangi eserleri tercüme ettiği bilinmemektedir (Osman Myderrizi, sy. 1 [1951], s. 72-82).

Muhammed Küçükü'nün *Erveheja* adlı eserinin son sayfası (Molla Hodo Asperi özel kütüphanesi)

BİBLİYOGRAFYA :

Dhimitër S. Shuteriqi v.dğr., *Historia e Letërsisë Shqipe I-II*, Prishtinë 1975, s. 75-76, 215-224; a.mlf., *Shkrimet Shqipe në Vitet 1332-1850*, Prishtinë 1978, s. 184, 191, 194, 218, 236; Hajdar Salihu, *Poezia e Bejtexhinjue* (nşr. Rilindja), Prishtinë 1987, fq. 173; Mahmud Hysa, *Krestomaci e Letërsisë së Vjetër Shqiptare*, Prishtinë 1987, s. 269-283; a.mlf., *Alamiada Shqiptare-I (Studime Letrare)*, Shkup 2000, I, 127-177; a.mlf., "Zëvendësimi i Konceptit Islam në Poemën 'Erveheja' të Muhamed Kyçkut", *Hëna e Re*, VII/50-52, Shkup 1993, s. 17; Robert Elsie, *Histori e Letërsisë Shqiptare* (trc. Abdurrahim Myftiu), Tiranë-Pejë 1997, s. 78-81; Osman Myderrizi, "Erveheja e M. Çamit", *Buletini i Shkencave Shoqërore*, sy. 1, Tiranë 1951, s. 72-82; a.mlf., "Letërsia Shqipe me Alfabetin Arab", a.e., sy. 2 (1955), s. 148-155; a.mlf., "Letërsia Fetare e Bektashive", a.e., sy. 3 (1955), s. 131-141; Hasan Kaleşi, "Albanska Aljamiado Književnost", *POF*, XVI-XVII (1970), s. 60-61; Muhamed Piraku, "Gjurmë të Veprimtarisë Letrare Shqipe me Alfabet Arab", *Dituria*, sy. 1-2, Prishtinë 1972, s. 77-127; Elez Ismaili, "Elementi Fetar Islam në Letërsinë Shqiptare", *Hëna e Re*, VII/53 (1993), s. 17.

MUHAMMED ARUÇI

KÜÇÜM HAN

(ö. 1006/1598'den sonra)

Batı Sibirya hanı
(1563-1581).

Hayatının ilk yılları hakkında bilgi yoktur. Ebûlgazi Bahadır Han eserinde onu Murtaza Han oğlu olarak tanımlayıp Cuci Han'ın oğlu Şeyban vasıtasıyla soyunu Cengiz Han'a bağlar (*Şecere-i Türk*, I, 177). Rus kaynaklarında ise Kazak kökenli olduğu belirtilir. Küçüm Han'ın hangi şartlarda Sibir Hanlığı'nın başına geçtiği açık değildir. Merkezi Tura (bugün Tümen) şehri olan Sibir Hanlığı'nın başında bulunan Yâdigâr Han'ın 1552 yılında Kazan'ı alan Ruslar'a elçiler göndererek vergi vermeyi ve Moskova'nın hâkimiyetini kabul etmeyi önermesi üzerine 1563'te Küçüm Han'ın, halkın desteğiyle İrtiş nehri üzerindeki İsker şehrinin ve Batı Sibir Hanlığı'nın idaresini eline geçirdiği kaydedilir. Sibir yurdunda huzuru sağlayan Küçüm Han, İrtiş ve Tobol bölgesindeki Tatarlar'la Baraba çölündeki Tatarlar'ı hâkimiyeti altına aldı, fakat kısa sürede dengeler yeniden hanlık aleyhine değişmeye başladı. 1569 yılında Ruslar'ın baskıları karşısında 1572'de onlara vergi ödemeyi kabul eden Küçüm Han ertesi yıl Çarlık elçisini öldürttü ve en güvendiği adamı olan Muhammed Kul'u Perm üzerine gönderdi. Böylece Rusya ile Sibir Hanlığı arasındaki ilişkiler kesildi. Rus çarı Sibir'in